

ELS PINTORS D'EXVOTS DE CERVERA (s. XVIII-XX)

Antoni Gimeno

Quan contemplem els exvots pintats de Sant Ramon, de la Verge del Camí de Granyena o els de l'ermita de Sant Magí de Cervera, restem sorpresos per la ingenuïtat i la senzillesa d'aquestes petites obres pictòriques, talment d'art naïf. Però, qui va pintar aquests quadrets? Els seus autors resten en l'anonimat.

Segons en Joan Amades, a Cervera, els que es dedicaven a aquesta ocupació, generalment eren els cadiraires. El cas és que es pintaven amb motius ornamentals moltes de les cadires i això volia dir que podien tenir un cert art i una certa tècnica en pintar sobre fusta. No ho hem pogut comprovar.

Generalment el pintor no intentava crear una obra d'art, només volia expressar idees de forma gràfica. El seu objectiu era narratiu, expressiu i descriptiu, no pintaven primers plans, l'important era el fet miraculós.

Els exvots anaven destinats a la gent humil i per aquest motiu pintaven les cases, els mobles, el vestuari... propis de l'època. L'escena celestial la pintaven delimitada per núvols, seguint

la concepció tradicional que el cel es troba per damunt d'ells. La presència del sant en l'escena terrenal és la prova del miracle.

Tot pintor d'exvots tenia un seguit d'elements estereotipats que utilitzava a l'hora de pintar un retauló. L'escena celestial, el sant o la verge amb els seus atributs, la postura de l'orant, el llit, els animals, els elements complementaris com cortines, arbres... l'orla del text... ja els tenia preestablerts, fins i tot la composició. Aquest fet ens ha ajudat a datar-los o, més ben dit, a situar-los en el temps.

En general al retauló es diferenciaven tres espais: l'espai diví, l'espai humà i l'espai escrit.

L'espai diví:

L'espai diví es troba situat a la part superior del retauló i, més sovint, a l'angle esquerre. Dins o sobre d'un núvol, trobem representats el sant o la verge a qui l'oferent ha reclamat el seu ajut. Popularment aquest espai rep el nom d'Ou Ferrat. De vegades hi trobem més d'una divinitat.

L'espai humà:

La part humana ocupa la major part del quadret; en ella està representada la calamitat que ha donat peu a la petició i/o la o les persones que han implorat el do.

L'espai escrit:

L'espai escrit, si és que n'hi ha, ocupa la part inferior on podem llegir la paraula *Exvoto* i, algunes vegades, una explicació del fet o el nom de l'oferent.

Temps ha esglésies, ermites, capelles i santuaris estaven farcits de retaulons pintats mostrant les penúries que havien patit els seus feligresos. Actualment poc en resta d'aquest fervor religiós. La pèrdua del costum d'oferir objectes a la divinitat per agrair el favor rebut, ens ha portat a deixar orfes els cambrils de les ermites. Els santuaris de Sant Ramon i de la Mare de Déu del Camí són dues de les escassíssimes excepcions al nostre país. El motiu és molt simple, el senyor Duran i Sanpere i els seus col·laboradors s'encarregaren de salvaguardar aquest tresor popular dels estralls de la guerra civil. Ara els podem contemplar als seus santuaris, al Museu Etnològic de Barcelona i al Museu Comarcal de Cervera.

El cas és que en l'actualitat hem pogut comptabilitzar 562 exvots pintats entre els d'aquests santuaris i el de Sant Magí que podríem datar des de finals del segle XVII fins a principis del XXI.

De tots aquests retaulons es poden identificar clarament quatre pintors anònims que podríem dir-ne pseudo-

professionals per la quantitat d'obres sortides de llurs pinzells i, molt possiblement, veïns de Cervera.

El primer el situem a cavall del 1700. Hem localitzat 22 obres que creiem que són seves, vuit dedicades a Sant Ramon, onze a la Mare de Déu del Miracle i tres a Santa Teresa, possiblement del convent del Carme de Tàrraga. La situació d'aquests santuaris ens permet aventurar que el pintor vivia a Cervera.

El segon el podríem situar entre 1819 i el 1840, ja que alguns dels seus retaulons estan datats. D'ell n'hem trobat 32: 14 dedicats a Sant Ramon, 16 a la Mare de Déu del Camí i un dedicat a ambdós.

El tercer datà alguns retaulons entre el 1833 i el 1857. N'hem localitzat 48: 19 dedicats a Sant Ramon, 24 a la Mare de Déu del Camí, 3 dedicats a ambdós, un a la Mare de Déu del Roser i un al Sant Misteri de Cervera.

Del quart només hem trobat un retauló datat el 1850. D'ell n'hem trobat 30: 16 dedicats a Sant Ramon, 7 a la Mare de Déu del Camí, 6 a ambdós i un a la Mare de Déu del Remei.

És molt possible que aquests pintors es guanyessin el pa de cada dia treballant en algun altre menester i que la feina de pintar d'exvots no fos més que una manera de guanyar-se un sobresou. Sovint els devots trobaven dificultats per

saber on fer-se pintar l'exvot i cercaven informació als santuaris. Els ermitans, sagristans o vicaris feien d'intermediaris i recomanaven algun que altre pintor de miracles.

És a partir del segle XX que n'hem trobat algun de signat. D'aquests en podem destacar tres que, casualment, eren pintors.

El primer d'ells, en Miquel Martorell, s'hi dedicà, si més no, molta gent n'hi va encarregar ja que n'hem trobat 29: 27 dedicats a Sant Ramon i dos a la Verge del Camí. Sorpren que un pintor com ell, amb una tècnica depurada i un estil propi pintés aquests retaulons mantenint l'aire naïf dels exvots. Era fill de Barcelona, s'instal·là a Cervera a principis del segle XX. Era pintor i decorador de cases, de decorats de teatre, de cartells i de quadres amb cert èxit. El vàrem descobrir en un exvot dedicat a la Mare de Déu del Camí que havia signat. Més tard, estudiant els de Sant Ramon, vàrem veure que la majoria de les seves obres les signava al darrere. Els seus fills també en pintaren alguns mantenint l'estil del pare, sis per ser exactes, tots dedicats a Sant Ramon.

L'Evarist Arenós era fill de Cervera. Els seus exvots estan datats en temps de postguerra i signats E. Arenós. Era pintor de cases i aficionat a la pintura. No sembla pas que es dedicqués a pintar exvots, ja que l'estil dels seus exvots no dista gaire del dels seus quadres, més aviat dona la impressió que algun parent, amic o veí li encarregués com a favor.

D'ell només n'hem trobat quatre: tres dedicats a Sant Ramon i un a Sant Magí.

En Josep Mas em descobrí el tercer pintor, en Josep Batlle, fill de Granyena. En Josep Batlle fou un pintor autodidacta que va començar de molt jove a practicar el dibuix i la pintura. Al llarg de la seva vida va exposar en diferents exposicions i galeries d'art, entre elles dos cops a la Sala Parés de Barcelona. Dels quatre exvots que creiem que són d'ell, ja que no estan signats, tres es troben al santuari de la Verge del Camí i un a l'ermita de Sant Magí. Com l'Evarist Arenós, no crec que s'hi dedicqués, els seus exvots deuen ser més aviat favors fets a familiars o amics.